

S Glasilo Vicepostulature postupka mučeništva **STOPAMA** **P** **POBIJENIH**

»Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«

Godina XIX., broj 1 (35), Široki Brijeg, siječanj – lipanj 2026., cijena 4 KM (2 EUR)

S njima kroz život

D. G., **S njima kroz nevolje**

M. B., **Vraćen mu je život**

Marija Češkić, **Pomogli su mi pobijeni hercegovački franjevci**

I. M., **Uslišena mi je molitva po zagovoru fra Paške Martinca**

Mirna Matijević, **Život sa Širokobriškim mučenicima**

Ivana Mikulić, **Hvala Bogu da ih upoznah**

Michael O'Brien, **»Utišani« mučenici govore svijetu**

Mirela Lovrić, **Nešto me vuče »da se javim fratrima«**

D. P., **Uslišanje**

Zahvalna majka, **Oni su nam ju vratili**

Marijan Mikac, **Bijela Gospa**

N. N., **Snaga želje i molitve**

Federico Tarlini, **Vratio sam se molitvi i sakramentima**

L. Z., **Oni su nam darovali dijete**

Vesna Leto, **Ozdravljenja na grobu mučenika**

A. S., **Naizgled nije bilo nade**

V. M., **Čudesno ozdravljenje od covida-19**

V. Z., **Oni su me ozdravili**

www.pobijeni.info/odjek-u-puku

don Josip Mužić, **Gospa na Brigu** / 28

Anđelka Kraljević, **fra Krsto Kraljević, brat u nevolji i most prema ozdravljenju** / 37

fra Ante Dodig, **Molitvom do istine** / 37

I. Č., **Prošla sam kroz ta vrata** / 39

SLUGE BOŽJE FRA ANDRIJA TOPIĆ I 49 BRAĆE

fra Bono Andaćić (1903.)

fra Marko Barbarić (1865.)

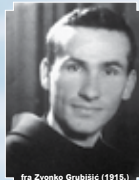
fra Kazimir Bobek (1901.)

fra Jozo Bencun (1869.)

fra Marko Dragičević (1902.)

fra Zvonko Grubišić (1915.)

fra Mijenko Ivanković (1924.)

fra Andrija Jelčić (1904.)

fra Maksimilijan Jerčić (1913.)

fra Rudo Jurčić (1925.)

fra Fabijan Korčić (1890.)

fra Viktor Kosir (1924.)

fra Julijan Kožul (1906.)

fra Tadija Kožul (1909.)

fra Krsto Kraljević (1895.)

fra Stanko Kraljević (1871.)

fra Jakov Križić (1893.)

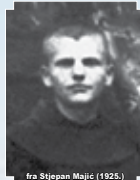
fra Žarko Leventić (1919.)

fra Stobodan Lončar (1915.)

fra Bonifacije Majić (1883.)

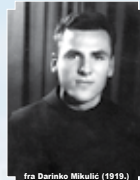
fra Stjepan Majić (1925.)

fra Nevinko Mandić (1908.)

fra Paško Martinac (1882.)

fra Đurinko Mikulić (1919.)

fra Arkadeo Nučić (1896.)

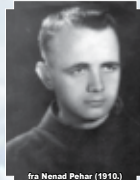
fra Borislav Pandžić (1910.)

fra Krešimir Pandžić (1892.)

fra Fabijan Paponja (1897.)

fra Nenad Pehar (1910.)

fra Julijan Petrović (1923.)

fra Leo Petrović (1883.)

fra Mehior Pričić (1912.)

fra Rafo Prusina (1884.)

fra Metod Pujić (1912.)

fra Ludovik Radotić (1925.)

fra Leonardo Rupčić (1907.)

fra Petar Sesar (1895.)

fra Mariolf Sivičić (1913.)

fra Ivo Šlišković (1877.)

fra Bernardin Smoljan (1884.)

fra Martin Sopta (1891.)

fra Kornelije Sušac (1925.)

fra Dobroslav Šimović (1907.)

fra Andrija Topić (1919.)

fra Grgo Vasilij (1886.)

fra Radoslav Vučković (1894.)

fra Roland Zlopaša (1912.)

fra Valentin Zovko (1888.)

fra Augustin Zubac (1890.)

fra Zdenko Zubac (1911.)

Narod ih zove »Širokobriški mučenici«.

Tražimo svjedočenja i dokumente o njihovim pogubljenjima 1945.

Ako štogod znate o tim nemilim događajima, dojavite što prije Vicepostulatori.

Također dojavite ako ste na njihov zagovor dobili neku milost ili čudo.

Svakog 7. u mjesecu na Širokom Brijegu slavimo sv. misu za svjedoke, dobročinitelje, suradnike...

www.pobijeni.info

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	14
GLAS O MUČENIŠTVU	17
GLAS O ZNAKOVIMA	28
NATJEČAJ	40
POVIJESNE OKOLNOSTI	43
PODLISTAK	46

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, XIX., 1 (35), Široki Brijeg, siječanj – lipanj, 2026.

Broj zaključen 31. prosinca 2026.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

LEKTURA I KOREKTURA:
Zdenka Leženić

ADRESA:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

VEZA:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

GRAFIČKI PRIJELOM I TISAK:
FRAM-ZIRAL, Mostar

GLASILO IZLAZI POLUGODIŠNJE:
siječanj i srpanj
Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

CIJENA POJEDINOG PRIMJERKA:
4 KM; 2 EUR

GODIŠNJA PRETPLATA (S POŠTARINOM):
BiH 10 KM; HR i EU 11 EUR; CH 11 CHF;
SAD 16 USD; Canada 17 CAD

SLANJE PRETPLATE, DOBROVOLJNIH PRILOGA:
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovačka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi
tekući račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

FRA MILJENKO STOJIĆ

Dragi čitatelji!

Živimo u vremenima kada nam umjesto uzora pred oči stavljaju razne zvijezde i zvjezdice ili, blago rečeno, potrošnu robu, besprizornike. Naravno, omotano je to u šaren omot kako bismo lakše progutali. Očito nas smatraju nedoraslom djecom koju se time može zavesti.

No, onaj tko drži do sebe, ne će progutati tu udicu. Jasno mu je kako takva hrana za dušu nije dobra, kao što ni za tijelo nije dobra umjetna hrana. Umjesto toga i za dušu i za tijelo tražit će onu pravu hranu.

Vicepostulatura pobijenih hercegovačkih franjevaca odavno je poslala tim putem. Naslonila se na sve one koji su prije govorili o svemu tome i ustrajno poslala dalje. Danas smo na točki da je 50 od njih 66 proglašeno slugama Božjim. Crkva ih je prepoznala nepatvorenim primjerima za nasljedovanje ili za našu duhovnu i duševnu hranu. Zasiat će oni u budućnosti još jače, jer nastavljamo osvjetljivati njihov život i rad, snagu njihova mučeništva. To čisti i našu svijest te nas čini otpornijima na krive korake u životu.

Naravno, ne zaboravljamo ni onih preostalih 16. I dalje za njih tražimo svjedočenja i dokumente kako bi i oni što prije postali slugama Božjim te nastavili ići prema oltaru. Uvjereni smo da su to zaslužili, ali zbog okolnosti njihova ubojstva još ne uspijevamo prikupiti dovoljne dokaze za njihovo mučeništvo.

Pred vratima nam je i objelodanjivanje službene molitve za uzdignuće na oltar slugu Božjih hercegovačkih franjevaca te za njihov zagovor pred Bogom glede neke naše potrebe. Nadam se da će do sljedećega broja ovoga našega glasila to već biti urađeno. Baš se radujem tome trenutku. Zaslužili su da se i službene molitve, a ne samo one naše osobne, sliju njima u čast.

Uvjeren sam da će sve ovo biti na korist našem narodu i svima onima koji će prepoznati da su sluge Božje ubijeni hercegovački franjevci dostojni nasljedovanja. A i te kako nam je u ova vremena potrebna jasnoća naših pogleda.

Znam, ponovio sam određene misli iz prošloga uvodnika. Želim da nam se usjeku u pamet te da zajednički nastavimo naprijed. Bog će nam zacijelo u tome pomoći.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

»Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute Majka Svetaca

Širokobriješki transparent za ubijene franjevce **dirnuo tisuće na Thompsonovu koncertu**

Zagreb, 5. srpnja 2025.

jabuka.tv / IVANA KARAČIĆ

U oči povijesnoga koncerta Marka Perkovića Thompsona, koji se 5. srpnja održao na zagrebačkom Hipodromu, skupina Širokobriježana okupljenu je mnoštvu i medijima poslala snažnu poruku. Naime, istaknuli su transparent s imenima hercegovačkih franjevaca ubijenih u jugokomunističkim zločinima tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata. Bio je to dostojanstven i dojmljiv čin sjećanja kojim su Širokobriježani podsjetili na tragičnu sudbinu

crkvenih mučenika iz Hercegovine, a njihova poruka naišla je na duboko poštovanje među okupljenima. Taj simbolični trenutak još je jednom potvrdio kako glazbeni događaji mogu postati platforma za izražavanje kolektivnoga pamćenja i nacionalnoga ponosa.

Namisao o plakatu potekla je od Mate Glavine iz Knešpolja. Rodila se u njegovoj glavi dok je s ocem Slavkom bio na Bleiburgu 16. svibnja ove godine. Podržali su ga u tome obitelj i prijatelji: Slavko Glavina, Mirela Glavina, Boris Glavina, Ana Glavina, Ana Ilić, Bože Soldo, Luka Soldo, Mario Hrsto, Jozo Hrsto i

Tomislav Pinjuh. Htjeli su pokazati da će uvijek biti onih koji ne zaboravljaju naše mučenike vjere i domoljublja, onih koji znaju što je sjećanje, molitva i zajedništvo.

Transparent s likovima ubijenih hercegovačkih franjevaca i s hrvatskim simbolima izazvao je snažne osjećaje i duboko poštovanje kod svih koji su ga vidjeli. Ljudi su s velikim oduševljenjem prilazili, raspitivali se, tražili da se slikaju s njim i s njegovim nositeljima želeći na taj način pokazati koliko im znači čuvanje uspomene na naše mučenike. ✍

Širokobriški mučenici na IV. europskom kongresu OFS-a i FRAME

Linars del Valles, 23. srpnja 2025.

IVANA VIDOVIĆ /
svjetovni-franjevci.info /
LUCIJANA KOŽUL

U Linars del Vallesu u Španjolskoj od 14. do 19. srpnja 2025. održan je IV. europski kongres OFS-a i Frame. Na kongresu je sudjelovalo više od 120 predstavnika iz 20 europskih zemalja. OFS i Framu BiH predstavljalo je 13 braće i sestara među kojima su bili i ministra Mirela Barbarić, predsjednik Frame Marko Garić te duhovni asistent Frame fra Ivan Hrkać.

Predstavnici OFS-a i Frame BiH na kongresu su sudjelovali čitanjem i pjevanjem na svetim misama, animiranjem molitvi i vođenjem radnih skupina. Glavna tema kongresa bila je 800. obljetnica *Pjesme brata Sunca* te su sudionici kroz različita predavanja,

radove u skupinama i molitvu razmišljali o pozivu, poslanju i cjelokupnom identitetu svjetovnih franjevaca kroz prizmu *Pjesme*.

Prvi dan kongresa počeo je sv. misom koju je predvodio jedan od četvorice generalnih duhovnih asistenata OFS-a fra Stefan Acatrinei, OFM Conv. Nastavilo

se predstavljanjem zemalja koje su sudjelovale na kongresu.

Večeri su bile posvećene bratskom zajedništvu tijekom kojih su se predstavile nazočne zemlje. Tako su se druge večeri članovi OFS-a i Frame predstavili pučkim napjevom iz ramskoga kraja te

tradicionalnim hercegovačkim plesom. Svi sudionici imali su priliku kušati slatke i slane delicije iz BiH, kao i dobiti medaljicu Gospe Međugorske. Posebni naglasak večeri bio je upoznavanje sa Širokobriškim mučenicima. Platno sa slikama pobijenih fratara na kraju su

poklonili fra Stefanu.

Zadnja večer bila je posvećena domaćinima koji su kroz tradicionalne plesove i običaje predstavili svoju zemlju gostima.

Kongres je završen svečanim slavljem sv. mise koju je predvodio fra Stefan Acatrinei. ✍

Hardomilje: Predstava o mučeništvu hercegovačkih franjevacca snažno odjeknula uoči blagdana sv. Stjepana

Hardomilje, 3. kolovoza 2025.

ljportal.com /
LUCIJANA KOŽUL

Blagdan sv. Stjepana Prvomučenika, zaštitnika i zagovornika sela Hardomilje, svake godine donosi poseban duh zajedništva i molitve kako za mještane tako i za cijelu župu Humac. Hardomiljčanima ovaj je blagdan snažna poveznica s predajom i vjerom predaka koji su na ovome mjestu započeli gradnju kamene crkve.

Ovogodišnja proslava obilježena je bogatim trodnevnim programom koji

je započeo u četvrtak, 31. srpnja i trajao do nedjelje 3. kolovoza. Dani su bili ispunjeni duhovnim sadržajem, kulturnim događanjima, svjedočanstvima vjere te susretima naraštaja uz pjesmu i molitvu. Trodnevnicu su predvodili don Pavo Prusina, don Luka Klarica i don Kruno Boras. Na sam blagdan sv. Stjepana Prvomučenika sv. misno slavlje predvodio je fra Valentin Vukoja, župni vikar na Širokom Brijegu.

Na uočnicu nakon sv. mise posjetitelji su pogledali snažnu predstavu *Dide, pobiše nam fratre* u izvedbi dramske

sekcije Franjevačke mladeži i Franjevačkog svjetovnog reda iz Širokog Brijega. Autorica teksta predstave je prof. Mirela Lovrić, a scenarij obogaćen filmskim isječcima pripremio je Gojko Jelić. Predstava vjerodostojno prikazuje vrijeme Drugoga svjetskog rata i poraća u Hercegovini te donosi izvoran prikaz života, stradanja i vjere jednog naroda u teškim vremenima, a posebno stradanje 66 hercegovačkih franjevacca, među kojima je i fra Leonardo Rupčić, rodnom iz Hardomilja. Gledatelje je posebno dotakao dirljiv dijalog između djeda i unuka. ✍

Macelj: Obilježen dan žrtava totalitarnih režima uoči komemoracije na Jazovki

Macelj, 22. kolovoza 2025.

ika.hkm.hr /
LUCIJANA KOŽUL

U povodu Europskoga dana sjećanja na žrtve zlosilnih režima, članovi Udruge Macelj 1945., Hrvatskog žrtvoslovnog društva Zagreb i Hrvatske žene Krapina u petak 22. kolovoza okupili su se na Macelju, »najvećoj grobnici u Hrvata« u kojoj je pokopano 1.247 žrtava.

Predvođeni Vjekoslavom Jaklinom, predsjednikom Udruge, molitvom, paljenjem svijeća i polaganjem vijenca odali su počast žrtvama koje su ubili jugokomunisti za vrijeme Drugoga svjetskog rata i poraća.

Nakon molitve kod maceljske grobnice okupljeni su pohodili i lokalitet Lepa Bukva, mjesto posebne tragedije hrvatske Crkve. Tamo je u noći 4./5. lipnja 1945., bez suđenja i dokazane krivnje, likvi-

diran 21 svećenik, redovnik i bogoslov, zajedno s još 80 zarobljenika. Ukupno se spominje 101 žrtva ekshumirana iz jame IV.D. Kod velikog križa na Lepoj Bukvi zapaljena je svijeća i izmoljena molitva, kao svjedočanstvo da patnja tu ubijenih ne smije biti prepuštena zaboravu.

Dopredsjednik Udruge Damir Borovčak podsjetio je okupljene na važnost stalnog održavanja ovog spomen-mjesta te predstavio priručnu knjižicu *Macelj-*

upisana u čovjekovo biće, nazočna još od Abrahama, Mojsija, proroka, Marije i Josipa, pa sve do samog Isusa. Nakon pokorničkog bogoslužja i sakramenta pomirenja, fra Jure je održao duhovni nagovor na temu »Marija – zvijezda nade«.

Euharistijsko slavlje predslavio je fra Željko Tomić u sumisništvu s fra Jurom Barišićem, dok je liturgijsko pjevanje animirao zbor časnih sestara.

Hodočašće je zaključeno radosnim zajedništvom u Zavodu Svete obitelji na Puringaju, gdje su sestre nastavile druženje u duhu franjevačkog zajedništva i molitve. ✍

Hodočašće u Međugorje i Široki Brijeg

Zagreb, 30. listopada 2025.

DAMIR BOROVIČAK / hkv.hr
/ LUCIJANA KOŽUL

Članovi Udruge Macelj 1945., na poticaj idejnog začetnika udruge Damira Borovičaka, hodočastili su u Međugorje i Široki Brijeg te na Groblje mira 24. – 26. listopada. Bilo je to prvo takvo hodočašće nadahnuto potrebom molitve zbog očuvanja zajedništva i stabilnosti Udruge u posljednjim teškim i izazovnim vremenima. U takvim okolnostima trebalo je tražiti zaštitu i pouzdanje, a potom iskazati i zahvalnost kod Kraljice Mira.

Prvi dan stigli su u Međugorje gdje su sudjelovali na večernjoj sv. misi. Pomolili su se Kraljici Mira da prati Udrugu u svim njezinim koracima.

Sljedećega dana članovi Udruge išli su u posjet Širokom Brijegu gdje ih je dočekao fra Miljenko Stojić, vicepostulator te dopredsjednik Udruge Macelj 1945. Uz fra Miljenka nazočila je i Marijana Tomašević, voditeljica ureda Memorijalnog centra Groblje mira (MCGM). Nakon iskazane dobrodošlice

krenuli su u obilazak samostana. Fra Miljenko je predstavio povijest samostana, dolazak franjevaca na Široki Brijeg, kao i stradanje franjevaca za vrijeme Drugoga svjetskog rata i poraća. U samostanskoj crkvi, na grobu gdje su pokopana 24-orica hercegovačkih franjevaca, članovi Udruge pomolili su se i zapalili svijeće. Pokazano im je i ratno sklonište gdje su najprije ubijeni, a potom i zapaljeni 12-orica franjevaca.

Nakon obilaska samostana uputili su se prema MCGM-u, na zaravni Bile iznad Širokog Brijega, čijim su izdanjem ostali oduševljeni. Pomolili su se za sve žrtve hrvatskog naroda na ovom svojevrsnom Svehrvatskom grobu.

Tijekom zajedničkoga druženja upoznali su i Milu Pušića, predsjednika Udruge »Mir« International koja skrbi o MCGM-u te njezina dopredsjednika Stipana Zovku. U razgovoru su izmijenili informacije i žrtvoslovna iskustva. Domaćini su članove Udruge Macelj 1945. pozvali da iduće godine ponovno hodočaste na sv. misu koja se slavi 1. svibnja na MCGM-u u povodu proslave blagdana sv. Josipa Radnika, koji je i za-

štitnik hrvatskog naroda.

Udruga je svoje hodočašće završila kako ga je i počela, u Međugorju, gdje su obišli spomen-park u kojemu se nalazi spomenik ubijenim franjevcima koji su bili rodom iz župe Međugorje ili su tu službovali. U kapelici euharistijskog klanjanja razgledali su i njihove portrete. Nakon sv. mise pošli su u Zagreb pod dojmom svega viđenoga i doživljenoga na ovom hodočašću.

Okolnosti stradanja sedmorice članova Hercegovačke franjevačke provincije 14. veljače 1945. u Mostaru – prema sjećanju fra Gaudencija Ivančića*

PIŠE: DR. SC. FRA JOZO VASILJ

Poštovani fra Gaudencije! Mnogo je naše braće stradalo u vihoru prošlog rata. Oskudni su podaci o njihovu životu, radu i smrti. Smatramo veoma važnim da se za Arhiv Provincije napiše nešto više nego što imamo u našim šematizmima ili Nekrologiju Provincije.

Vas smo izabrali, budući da ste upućeni u metode znanstvenog – arhivskog rada, što ste osoba koja govori i nastupa nepristrano, a posebice što ste izravni svjedok predratnih, ratnih i poratnih zbivanja i pojedinosti koje se odnose na život, djelovanje i smrt naše subraće.

Naša su braća nastradala, pojedinačno ili skupno, u mnogim mjestima. Svjesni smo da nam nećete moći opisati pojedinosti vezane za svu našu subraću koji su nastradali. Obraćamo Vam se molbom da nam iznesete pojedinosti kojima ste Vi izravni svjedok ili ih posve pouzdano znate. Ukoliko u nešto niste sigurni to ne treba iznositi ili ako već dotaknete takve pojedinosti, izričito navedite da niste sigurni a da smatrate da je nešto tako i tako zbog ovih i ovih razloga.

Uvjereni smo da nam možete i hoćete mnogo toga pouzdanog reći o životu, radu, djelovanju, orijentaciji naših fratara koji su nastradali 14. veljače 1945. godine u Mostaru. Vi ste u to vrijeme živjeli i djelovali u mostarskom samostanu; predavali ste na Preparandiji.

E, ovako. Mi smo bili čitavu sedmicu dana u podrumu. Prenijeli smo bili i krevete u podrum radi sigurnosti od bombardiranja. Nakon sedmicu dana oni su došli prije zalaska sunca. Osvojen je Mostar. Oni su došli u samostan.

Mi smo bili u zbornici. Izišli iz podruma i bili u zbornici. Naložili vatru i grijali se. U podrumu je bilo poprilično hladno, a i dodijalo nam sedmicu dana. Gvardijan fra Grgo Vasilj bio je kod peći i molio krunicu. Ostali smo potihom razgovarali i bili u Partizanske jedinice u Žovnici na putu prema Mostaru nekom iščekivanju. Zbornica je bila u prizemlju – tamo je danas jednim svojim dijelom smještena samostanska knjižnica.

Uto u zbornicu banu jedan oficir s vojnikom. Oficir upita: »Jeste li ovdje svi? Sigurno vas pola fali!« Provincijal pokojni fra Leo Petrović odgovori: »Otprilike – pola«. Oficir izdaje naredbu: »Svi ćete ovdje ostati do sutra«. Ne sjećam se je li to bilo 13. ili 14. veljače 1945., ali u svakom slučaju bilo je poslije podne prije zalaska sunca i bilo je dosta hladno.

Provincijal fra Leo se obraća oficiru: »Bili li to moglo biti malo drugačije?« »Kako to mislite?« – upita oficir. »Bili smo sedmicu dana u podrumu pa nam dodijalo. Možemo li malo izići na čisti zrak?« Oficir pristaje: »Dobro, neka bude tako!«

Onda nas je oficir sve popisao. Fra Leo je diktirao imena i prezimena. Kad je popis bio završen, oficir veli: »Sad osta-

* Tekst donosimo u izvorniku.

Široki Brijeg 1945.*

PIŠE: DR. SC. FRA ANDRIJA NIKIĆ

Dana 9. rujna 1971. oko 11.00 sati zamolio sam fra Tomu Zupca da mi ispriča neke svoje uspomene uz Široki Brijeg ili da mi prenese nečije uspomene. Naime, fra Tomo Zubac nije bio na Brijegu, ali je razgovarao s ljudima koji su tamo bili. Evo tih sjećanja.

A: Fra Tomo, da li bi Vi meni rekli Vaše uspomene uz Široki Brijeg?

T: Istina je da ja u veljači 1945. nisam bio na Širokom Brijegu. Ja sam bio tada na putu. Kad sam se povratio nazad, pitao me je jedan: Zašto si bježao? Ja sam odgovorio: Takva su vremena bila, ne znam tko nije bježao? Oni bježi lijevo, oni desno. Međutim, kad sam čuo da je župnik iz Čapljine fra Petar Sesar, koji je već na oslobođenom teritoriju živio tri mjeseca, pogubljen, onda sam ja vidio da tu nema izlaza, nego bježi dokle možeš nositi živu glavu, jer kad su njega, koji se nikada nikakvom politikom nije bavio, smakli, onda je čovjeku bilo jasno šta to znači. Ja sam s njim isto tako živio tri mjeseca na oslobođenom teritoriju. Iako je nama Jakov (ne znam kako se zove) iz Šuice, komandant vojske, dao dozvolu da slobodno možemo zvoniti i skupljati vjernike, ipak se desilo da su ubili fra Petra Sesara. Znači da se ni meni nije bolje pisalo, pa sam ja makao.

A: Onda, tko je Vama pričao o pogibiji fratara na Širokom Brijegu?

T: Kad sam se ja vratio iz bjekstva, pričalo se o tome svugdje. Čuo sam i putem dok sam išao. Naime, pričalo se da su fratre na Širokom Brijegu pobili i zapalili. Međutim, kad sam se vratio, onda mi je pričao fra Božidar (on je bio sluga kod fratara, nije bio još fratar) da su osmorica otišla dolje u mlinicu, jer samo je pukim slučajem mogla tu pasti granata ili metak zalutati. Dakle,

odatile se nije moglo ni pucati a niti su oni imali oružja, nego su se samo dolje sklonili da prežive. Poslije toga on ih nije vidio, nego je samo čuo od naroda da su ih odveli prema Posušju. Gdje su likvidirani, ja ne znam, niti je on čuo, niti sam ja čuo. Da li se zna baš gdje su pogubljeni, odnosno da li itko zna, to ti ne bih znao reći. Otprilike nije ništa poznato gdje su oni likvidirani.

A: A gdje se tada Martinac nalazio.

T: Nalazio se gore u samostanu.

A: A nije dolje kod njih bio?

T: Nije on dolje bio, on je bio u samostanu. Gore posluživao stare fratre i ostale poslove po samostanu vršio. Oni su se gore u samostanu svi skupili u podrum. Doduše, kako mi je fra Božo kazivao, izgleda da fra Marko nije dolje salazio u podrum. On je ostao u sobi, pa kako bude. Kad su oni došli, razumiješ na koga mislim, pokupili su ih, čulo se puškaranje, bacili ih u bunker i zapalili ih. Onda, malo pomalo, oni su otišli odatle.

A: Da li se on sjeća vremenskog razdoblja, kad su oni to učinili?

T: Nisam ga ja pitao, nego nama je to općenito kazano.

A: Da li je on Vama govorio, gdje se on nalazio s njima?

T: On im je gotovio i donosio... šta ja znam. Nije bio fratar, nego u civilu.

A: Da li su fratri bili tamo u skloništu ili u podrumu?

T: Nisu bili dolje u onome skloništu, nego u podrumu.

A: Da li je možda netko od fratara bio?

T: Sad ne znam pojedinosti. Neću reći ništa. Stari je fra Marko bio u sobi.

A: Je li se tada stari fra Marko dobro držao, odnosno osjećao?

T: Ama jok, morali su ga nositi. Ne vjerujem da je on mogao saći s kreveta nego jedino su ga morali nositi. Onda razumi se po sebi, on nije vidio šta su radili od njih, samo nema ih više i gotovo. Nakon dan dva navrvio je kraj skloništa i osjetio je miris pečenog mesa.

A: Da li se on zavirivao unutra?

* Tekst donosimo u izvorniku.

T: Nije rekao, čovjek nam je samo ono površno ispričao. Kad čovjek sluša sve te detalje, čisto mi se nekako zgadi, pa ga nisam ni zapitkivao.

A: Da li je on možda uzimao neke predmete s fratara koji su bili dolje mrtvi u skloništu? Odjeću, obuću itd?

T: Ma jok, svaki je od njih imao svoju odjeću gore u sobi.

A: Ne to, nego da li je on, kad je ostao sam, skidao možda neke cipele s kojeg fratara koji je bio dolje ubijen.

T: On sam? Nije o tome govorio.

A: A da li je možda pričao, da je on skinuo cipele sa Krste Kraljevića (fra Borislava Pandžića)? On je to negdje pričao, naime, da ih je skinuo, oprao (bile su krvave) i poslije nosio neko vrijeme. Neki su mu prigovorili: Zašto je to učinio? On je odgovorio da nije imao šta nositi, te je morao.

T: Možda je, ali ja se baš ne sjećam.

A: Da li vam je možda još štogod pričao?

T: Ne sjećam se da je išta drugo...

A: Da li je možda govorio, koji je razlog bio da su ih pobili?

T: On kaže: Došli razjareni, zapalili gimnaziju, zapalili ovo, ono, pa im

ništa... Niti sam ja pitao niti je meni ijedan govorio. Po samostanu traže, jamljaju, nose ovo, ono. Izbacuju spise iz ureda, pale to sve ondje negdje kod vrata. Međutim nije on s njima hodao da gleda šta sve rade, nego ono što bi slučajno usput vidio, to je bilo sve.

A: Da li Vam je on možda pričao, da li su ti fratri bili suđeni?

T: Jok. Nema o tome govora.

A: Pa ja mislim da su oni suđeni, ako su ih već okrivili?

T: Kako će biti suđeni kad nema ni suda niti išta, nego hajde goni ga, ubij ga i nek ide ča. Po mom sudu, ja mislim da su to učinili neodgovorno, pa poslije ujeo vuk kenjca.

A: Šta Vi mislite, da li su oni razlozi, koje ih navode kao fratarsku krivicu, istiniti?

T: Apsolutno ne. To je potpuno isključeno. Ja sam ih sve lično poznavao. Znam sigurno da nijedan nije znao pucati, izuzevši fra Marka, a kamo li da su puške ili kakvo drugo oružje imali.

A: A da li su možda drugi, koji su bili mlađi, znali pucati?

T: Ama jok, čovječe Božiji. Ja ih sve dobro poznam. Sigurno znam da nisu znali pucati. Jedino je fra Marko dok

je bio kapelan pomalo lovio. To je bilo davno, ali kad je kasnije obolio niti je imao puške, niti je mogao otići u lov.

A: Kad ste se Vi zadnji put nalazili prije veljače 1945. god?

T: Prije '45. ja sam, čini mi se, dolazio '44. na fra Markov imendan.

A: A da li ste dolazili '45.?

T: '45. nisam gore dolazio.

A: Da li ste bili kasnije poslije fra Markova imendana?

T: Ne, poslije fra Markova imendana gore nisam uopće dolazio.

A: Da li je u to vrijeme postojalo neko naoružanje ili oružje u samostanu?

T: Ma jok, kakvi. Nema ni pojma o tome, Božji čovječe.

A: Da li je možda u to vrijeme postojalo ulje gore na Širokom Brijegu? Mislim jestivo ulje koje su kuhali i polijevali NOV.

T: Ama, Božji čovječe, odakle će imati toliko ulja. Nema o tome ni pojma.

A: Pa tako se govori?

T: Nema o tome pojma, Božji čovječe.

A: Da li su oni u to vrijeme pucali?

T: Ma ne samo da nisu pucali, nego nisu znali ni opaliti, jer nikad nisu imali pušku u ruci. Jedino stari fra Marko dok je davno bio u Gradničim kapelan. On je tada pomalo lovio, a poslije gotovo. Nije više nikada.

A: Možda je on imao i vojničku pušku?

T: Ma tko?

A: Fra Marko?

T: Ma jok, Božji čovječe. Još prije 1927. kad je bio u Gradničim kapelan, likvidirao je i lovačku pušku, jer je ostario pa nije više mogao ići u lov.

A: Možda je on ponio tu pušku sa so-

Gospa na Brigu*

PIŠE: PROF. DR. SC. DON JOSIP MUŽIĆ

Stradanja Širokog Brijega za vrijeme Drugoga svjetskoga rata i poraća prilično su poznata zahvaljujući zauzetosti hercegovačkih franjevaca koji ih istražuju i drže budnim spomen na svoju subraću mučenike. Manje je poznato, ili bolje reći praktički nepoznato, koja su svetogrđa partizani činili u crkvi odmah nakon osvajanja Širokoga

Brijegu. U isto vrijeme nakon prisilne šutnje zaborav je također prekrio sjećanja na ukazanja Gospe u istoj crkvi koja su odigrala ključnu ulogu u prestanku svetogrđa i obnovi bogoslužja. Želja nam je da ovaj tekst doprinese osvjetljavanju ovoga dijela naše mučeničke baštine kako bismo imali pred očima osim naravnih događanja i ona

nadnaravna. Količina i okrutnost komunističke mržnje na vjeru, iskazana na Širokom Brijegu, ne može se objasniti samo ljudski i iza nje se nazire jasno djelovanje samog đavla. S druge strane očito je da se bez Božje pomoći na ovom mjestu, natopljenju krvlju i suzama nevinih žrtava, vjerski život ne bi održao i obnovio.

GOSPINO SVETIŠTE

Gospino vrilo

Župa Mostarski Gradac danas obuhvaća sedam naselja: Gornji Gradac, Grabova Draga, Dobrič, Provo, Donji Gradac, Gostuša i Novo Naselje (Arine ili Mačkovina) uz Polog. U *Šematizmu* Petra Bakule iz 1867. nalazimo sljedeći opis župe Mostarski Gradac: »Ova župa je vrlo stara. Ima matice od g. 1748. Nakon opustošenja katolicizma u gradu Mostaru župnici misionari, nastanjeni u selu Cimu blizu Mostara, služili su i brdska sela koja su sada pod Gradcom. Da svećenici lakše izbjegnu tursko progonstvo i da provide brdskim katolicima, naprave drugu kuću u Podivačju, blizu Goranaca. Napokon g. 1797. o Nikola Ilić napravi na turskom zemljištu Gradac malu, ali solidnu župsku kuću na mjestu gdje je bila stara. Ovoj je napokon pripojena četvrta kuća u Gostuši, gdje bi se svećenici krili kada bi ih Turci progonili. Tako su nekada bile četiri župske kuće mjesto današnje jedne u Gracu. Kuća je na južnoj strani gologa brda bila. Težak je pristup u svako selo izuzevši Grabovu Dragu i Polog. U svakom slučaju Gradac je sve do g. 1849.

služio i sadašnju župu Mostar, koliko je mogao. Duljinom župa se je prostirala više od dvanaest sati vrlo teška i opasna puta.«¹ Franjevačka kuća imala je kapelicu posvećenu Presvetom Imenu Isusovu. U toj je kući u Gornjem Gradcu 1844. bio franjevački novicijal i prvo učilište u Hercegovini. Godine 1895. župnik fra Mate Prskalo izgradio je

župnu crkvu u Gornjem Gradcu na čast Presvetog Imena Isusova. Osmi veljače 1945. partizani su u Gornjem Gradcu zarobili šestoricu franjevaca i strijeljali ih.² Njihovi zemni ostatci tek su 1971. dostojno pokopani u širokobriješkoj bazilici.³

U Gornjem Gradcu hrvatska i katolička povijest, unatoč svim razaranjima

* Iz knjige u tisku prof. dr. sc. don Josipa Mužića *Raspeta Hercegovina*.

¹ Petar Bakula, *Hercegovina prije sto godina ili Topografsko-historijski šematizam franjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini za godinu Gospodnju 1867.*, Provincijalat Hercegovačkih Franjevaca, Mostar, 1970., str. 75. – 76.

² Ante Marić, *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM, Mostar, 2007., str. 73. – 74; Ante Marić, »Ubijena braća fratri širokobriješke samostanske zajednice«, *Stopama pobijenih*, 2/2009., str. 38. – 39.

³ Blanka Matković, »Zločini postrojba VIII. dalmatinskog korpusa NOVJ-a u Hercegovini početkom 1945. godine«, *Hum* 7/2011., str. 318. – 319.

i progonima, i dalje snažno govori kroz građevine, grobove i spomenike, a nada sve kroz tolike svjedoke i mučenike. Ne čudi što su tolike patnje bile praćene i obilnim milostima među kojima zapaženo mjesto zauzima predaja o ukazanju Gospe u Orovniku. Orovnik se nalazi na području sela Gornji Gradac, a od Širokog Brijega udaljen je nekih 5 kilometara.⁴ Godine 1671. Orovnik je u Vatikanskom arhivu zapisan kao Gospino svetište.⁵ Stoga je on najstarije poznato marijansko svetište u zapadnoj Hercegovini koje kao takvo zavrjeđuje da bude više vrjednovano. Njegov se nastanak vezuje s Gospinim ukazanjem, odnosno sve upućuje na to da je nakon i uslijed

ukazanja nastalo svetište. Prema predaji »tu se Gospa ukazala jednoj sirotoj ženi koja je skapavala od žeđi i koja je zavalila: "Gospe moja da mi je malo vode". Čula je odgovor: "Razgrni pijesak i naći ćeš vodu." Kada je to učinila, voda je potekla i teče do današnjeg dana. Tako je i nastalo svetište na kojem je izgrađena kapelica i postavljen natpis: "Putniče, zaustavi se i pozdravi Gospu"«. ⁶ Sam izvor na spomen događanja nazvan je Gospino vrilo. Uoči prvog svjetskog rata podignut je kip Gospe kod Vrila na Orovniku.⁷ Vrelo je uredio 1931. Higijenski zavod iz Splita i krase ga pet cijevi koje mještani nazivaju »pet rora«. ⁸

Od toga događaja na Veliku se Gos-

pu tu redovno služila sv. misa. Postoje naznake, kako ističe vlč. Luka Marić, da se sv. misa služila još dva stoljeća prije 1671., odnosno još prije dolaska Osmanlija u Hercegovinu.⁹ To znači da su se Gospina ukazanja zbila još prije, negdje početkom XV. stoljeća. Kada je izgrađena crkva na Širokom Brijegu, svetište i proslava premjestili su se u nju.¹⁰ U Orovniku se od tada sv. misa služi u nedjelju poslije Velike Gospe. Za tu prigodu pristižu hodočasnici ne samo iz župe već iz cijele Hercegovine, a posebno iz Širokog Brijega. Drevno svetište Orovnik u Donjem Gradcu preteča je današnjeg širokobriješkog Gospina svetišta.¹¹

Prva crkva

Papa Grgur XVI. 14. siječnja 1844. odobrio je gradnju novoga samostana i crkve u Hercegovini, a papa Pio IX. odobrio je osnivanje hercegovačke franjevačke zajednice 15. kolovoza 1852.¹² Fra Anđeo Kraljević, jedan od protagonista toga prijelomnoga događaja, piše: »Držeći već u rukama odluku Sv. Stolice, hercegovačka braća ostaviše redovničku obitelj kreshevskog samostana i poletješe u zavičaj kako bi započeli gradnju crkve i samostana. I tako kupiše po visokoj cijeni (za 145 zlatnika) od nekog Turčina zemljište za gradnju nove crkve na prilično prostranom i malo povišenom brdu, pučki zvanom Široki Brig. A na tome mjestu ne znam bi li se više divio pogledu na divan krajolik ili zdravom zraku, što su posvjedočili svi stranci koji su se tu zatekli.«¹³

⁴ Podrobno o župi vidi monografiju: Karlo Rotim, *Župa Mostarski Gradac*, Vlastita naklada, Široki Brijeg, 1995.

⁵ »OROVNİK Najstarije Gospino svetište u Hercegovini«, *Hercegovina.info*, 17. kolovoza 2023., <https://www.hercegovina.info/hercegovina/orovnik-najstarije-gospino-svetiste-u-hercegovini/216192/>, (3. rujna 2025.).

⁶ *Ibidem*.

⁷ Karlo Rotim, *Žrtvoslov Širokog Brijega u Drugom svjetskom ratu i poraću*, Vlastita naklada, Mostar, 2000., str. 196.

⁸ *Ibidem*, str. 197.

⁹ Marko Knezović, »Putniče, zaustavi se i pozdravi orovničku Gospu...«, *Večernji list*, 24. kolovoza 2021., <https://www.vecernji.ba/vijesti/putnice-zaustavi-se-i-pozdravi-orovnicku-gospu-1517786>, (15. studenoga 2025.).

¹⁰ Anto Ivić, »Return to the Otars (Altars)«, *Hercegovina*, 11/2025., str. 308.

¹¹ Andrija Nikić, »Gradnja širokobriješke bazilike 1905. – 2005.«, Ivo Čolak (ur.), *Sto godina nove crkve na Širokom Brijegu 1905. – 2005.*, Franjevački samostan, Široki Brijeg, 2006., str. 96. – 97.

¹² Šime Demo – Pavao Knezović, *Čerigajski anđeo*, Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM, Mostar, 2007., str. 9. – 11.

¹³ Anđeo Kraljević, »Šematizam Misijske Novoustanovljene kustodije Male braće Od opsluženja u Hercegovini«, Franc. Martecchini,

klonule, tješi žalosne, odmara umorne, mekša otvrdnule. Širokobriješko Gospi-no svetište izraz je stoljetne pobožnosti vjerničkoga hercegovačkog puka prema svojoj Gospi. On ju je prihvatio i čitavim bićem zavolio. Ljubav prema njoj nosi u

dubini svoga bića i s koljena na koljeno prenosi na novi naraštaj. Živi ona tako i danas u srcu toga puka. A pod okriljem Marijinih osjeća se narod Božji velikom Božjom obitelji ne samo onih koje veže ista vjera nego i isti rod, i jezik. Molio se

i moli puk Briškoj Gospi, njoj je hodočastio i hodočasti. Zato se u srcu hercegovačkoga katolika, i onoga u domovini i onoga u tuđini, duboko krije jedna velika želja: vratiti se još jednom na Brijeg i vidjeti svoju Brišku Gospu.«⁸⁶ ✍

Fra Krsto Kraljević, brat u nevolji i most prema ozdravljenju

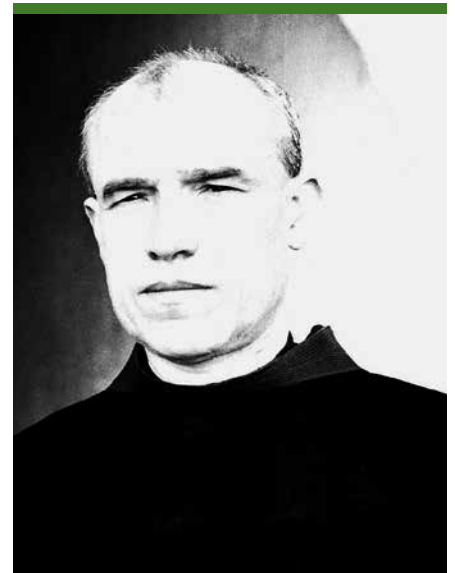
PIŠE: ANĐELKA KRALJEVIĆ

Jedna hodočasnica godinama je nosila velik teret u sebi. Borila se s tjeskobama, strahovima i unutarnjim nemirom koji joj nije dopuštao živjeti u miru. Pokušavala je pronaći snagu u sebi, ali uvijek bi se vraćala na isto mjesto tame.

Za vrijeme hodočašća u Međugorje njezina skupina posjetila je i Široki Brijeg, gdje je čula svjedočanstvo o ubojstvu dvanaestorice franjevaca. Na kraju susreta hodočasnici su mogli postavljati pitanja o pobijenim franjevcima. Posebno joj je srcu prirastao fra Krsto Kraljević koji se i sam u svome životu suočavao s duševnim poteškoćama, ali je unatoč svemu ustrajao u vjeri i ljubavi prema Bogu. Ta ju je priča duboko

dirnula jer se prvi put osjetila shvaćenom.

Počela mu se moliti, prikazivati svoje slabosti i patnje. Govorila mu je: »Ti znaš kako je živjeti s ovim križem, budi mi blizu, moli za mene.« Nakon više molitava, osjetila je kako se u njoj polako rađa mir. Kao da je oluja u njezinu srcu utihnula, a duša joj se ispunila svjetlom i povjerenjem. Njezine su duševne rane iscijeljele, strahovi su nestali, a u duši joj je zavladao mir koji samo Bog može dati. Zahvalna je Bogu i zagovoru pobijenih franjevaca, posebno onome koji je prošao sličnu kušnju. On joj je postao brat u nevolji i most prema potpunu ozdravljenju. ✍

Molitvom do istine

PIŠE: FRA ANTE DODIG

Na početku fakultetske godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu (KBF) u Zagrebu studenti imaju priliku slobodno odabrati predmet s određenom temom seminarškog rada kao pripremu za diplomski rad na

kraju školovanja. Seminarški radovi nisu samo priprema i učenje metodologije nego mogu biti i ozbiljno uranjanje u neku tematsku cjelinu.

Na početku moje druge godine fakulteta, u listopadu 2023., ponudio se,

između ostalih, i kolegij seminarškog rada pod nazivom *Katolički svećenici u politici*. Na prvu mi se svidio naslov kolegija te sam ozbiljno počeo razmišljati koju bih temu mogao u toj tematskoj cjelini obraditi, da i sam iz toga izvu-

⁸⁶ P. Lubina, nav. dj., str. 83.

čem korist, ali i da to bude ozbiljno i zanimljivo.

Za slučaj fra Radoslava (mlađeg) Glavaša čuo sam kada sam došao u samostan i Hercegovačku franjevačku provinciju. Na prvoj fakultetskoj godini radio sam seminarski rad o fra Leu Petroviću i tada sam pomalo upoznao i Glavaša. Počeo sam intenzivno razmišljati i razgovarati s braćom bogoslovima u našem zagrebačkom samostanu o tome. Za početak me ohrabrio subrat iz naraštaja fra Danijel Milićević, a fra Ivan Lovrić i fra Robert Radić naglasili su mi neke stvari iz Glavaševa života jer su ih poznavali bolje od mene. Jako sam se zagrijao za to i upisao kolegij s idejom da na znanstven način otkrijem barem dio istine o Glavašu. Javio sam se vicepostulatoru fra Miljenku Stojiću koji me odmah ohrabrio i dao mi potrebnu arhivsku građu na kojoj mogu raditi. Predložio mi je i neke korisne knjige i članke. Uvidio sam da je fra Robert Jolić već pisao o Glavašu te pročitao njegove radove koji su me još više privukli za Glavašev slučaj. Fra Miljenko me spojio i s povjesničarom Hrvojem Mandićem koji mi je također obećao pomoć te me svojim znanjem i savjetima snažno podupro. Mandićeva knjiga o Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji u Drugom svjetskom ratu i poraću, u kojoj spominje i Glavaša, te

Jolićevi radovi bili su jako važni za moje daljnje proučavanje.

Nakon prijave za kolegij profesorica Ana Biočić prihvatila je moju namisao, podržala me i dala mi slobodne ruke da pišem te da ju izvješćujem o napretku rada. Uvidio sam tada da je ova tema o Glavašu teška i zamršena, da ne mogu ništa dobro napraviti bez Božje pomoći. Odlučio sam moliti Presveto Trojstvo da me vodi, posebice Duha Svetoga da rad bude istinit, pravedan i po Božjoj volji. Zagovor sam tražio i od naše pobijene braće, a posebice od Glavaša, te meni najdražega u cijelom slučaju sluge Božjega fra Lea Petrovića, također od sv. Franje i Blažene Djevice Marije. Nekada sam se zaboravio pomoliti, no najčešće sam prije svakog istraživanja ili pisanja izrekao kratku molitvu, a nekada bih ostajao malo duže sabran u molitvi. Tako je počeo istraživački rad.

Namisao seminarskoga rada nekako kao da se razabirala sama od sebe. Stekao sam dojam da još nitko nije dovoljno duboko istražio odnos franjevačkih poglavara s Glavašem kojeg se najčešće navodi kao neposlušnog, a na nekim mjestima i izbačenog iz Katoličke Crkve. Za prvo, kako ga ja volim zvati filozofsko, poglavlje »Istinitost povijesnog trenutka« potražio sam savjet od profesora filozofije na KBF-a u Zagre-

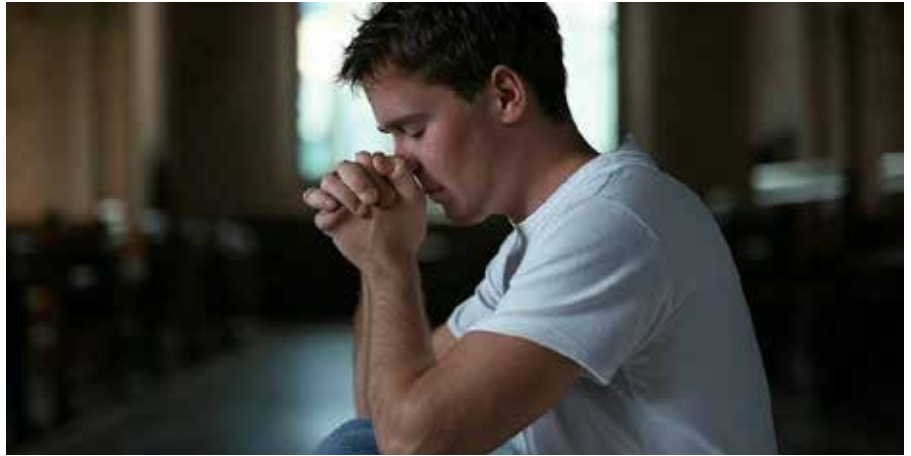
bu dr. sc. Danijela Tolvajčića koji mi je rado izišao u susret i pomogao mi literaturom, a kasnije i pregledao poglavlje te me ohrabrio za daljnji rad. Uzeo sam si dovoljno vremena pa sam istraživao arhiv Hercegovačke franjevačke provincije, čitao knjige i tražio daljnje izvore koji mi mogu pomoći u rasvjetljavanju tog povijesnog trenutka. Kolegij je bio iz zimskoga semestra, no ja sam ga u svrhu boljeg proučavanja ostavio za ljetni semestar koji je završavao u srpnju 2024., kada sam ga i završio. Osjećao sam kako vremenom do nečega dolazim. Primicao se već šesti mjesec i ispitni rok. Neke su mi ideje djelovale kao Božji odgovor na moja pitanja te sam stvarno bio uvjeren da će sve biti dobro. Nakon završetka poslao sam rad mentorici Ani Biočić, fra Miljenku Stojiću, fra Robertu Joliću i Hrvoju Mandiću te nekolicini braće bogoslova da ga pročitaju i kritički ocijene. Mentorica se stvarno ozbiljno potrudila te mi ukazala na mnoge grješke i savjetovala me kako oblikovati rad da bi bio u skladu s istinom. Stojić, Jolić i Mandić također su mi vratili rad sa zanimljivim uvidima, a i braća bogoslovi mnogo su mi pomogli. Naposljetku je mentorica još jednom pregledala detaljno ispravljen rad te uočila još nekoliko pogrešaka i rečenica koje treba bolje sastaviti. Mogu reći da sam jako zadovoljan zalaganjem svoje mentorice koja se stvarno potrudila naučiti me poglavito metodologiji, a potom i pisanju povijesnih znanstvenih radova za što sam ja bio čisti početnik. Mnogo mi znači što nije bila suzdržana istaknuti mi negativne strane moga pisanja i razmišljanja o nekom dijelu rada te me uvijek upućivala na pravi smisao. Rad je na završetku kolegija i moje druge godine profesorica Biočić ocijenila izvrsnim te me pohvalila za trud.

Kada je počela moja treća godina studija u listopadu 2025., profesorica mi je prišla i preporučila da, ako hoću, predamo rad za dekanovu nagradu na KBF-u. Na prvu mi je to zvučalo malo

2025.

Uzrast: odrasli

1. nagrada

Jesenja žalopojka: Da je nebo drukčije htjelo

PIŠE: IVAN LASIĆ

Posvećeno tebi, dragi brate, tebi od kojega me dijeli mnoštvo ljeta, tebi zbog koga me često obuzme sjeta.

Da je nebo drukčije htjelo, ti i ja hranili bismo se mlijekom iste majke. Ti i ja bosonogi bismo se iskradali van svakoga jutra i željno iščekivali svako novo rađanje sunca. Isti bi nas put vodio do škole, ista knjiga učila kako se ljudi vole. Da je samo nebo drukčije htjelo, tebi krvoločne zvijeri ne bi proždrlje dušu i tijelo. Kad se navršilo vrijeme i kad se krenulo u dezertere, tko je mogao znati da ćeš postati baš ona najgora vrsta. I ne mogu vjerovati da bi ikada mogao ostaviti naše bratstvo tek za koji groš. Ja ostadoh tebi brat, a ti postade bratoubojica, postade čovjek loš.

Žao mi je, ne ću kriti, što je tako moralo biti. Što je krv nedužna morala pojjiti kamen, a znamo da kamen nikada piti ne ište. Nije li, pak, ta krv prolivena za nešto puno više? Možda baš da se grijeh kamena srca obriše? Bože, zar srce od mesa može počinuti takovu grjehotu? Ne, ne može biti! Ta srce je naše od Tvoga, Bože, sazdana. Znaš li onda kakvo je srce u brata moga, brata kog nikada ne upoznah, brata nesuđena? Znaš, žao mi je. Jer da je nebo drukčije htjelo, ja na obroncima Briga koracao bih tiho i, zacijelo, tog hladnog jutra do-

čekao brata svoga, ja s cvijetkom u ruci, njega kojega zlobne ćudi zavedoše.

Ne, mi vedetu nikada ne bismo imali. Niti kakva oružja skrivena u podrumu. Poradi čega? Rekao bih im: »Brat mi dolazi u posjet! Vina najboljega, komad sira i sušena mesa!« I ništa ne bih slutio, a najmanje da to bi bio posjet koban.

Žao mi je i što uprav onda kada su dezerteri navalili i iz kuće redom tjerali braću, ja nisam bio tamo i stao smjelo pred lice brata. Jer da je nebo tako htjelo, ja znam suze što u mom oku tada vidio bi, bacile bi ga na hladan, još nenačepjen kamen, na koljena. I tukao bi se u prsa, a ja bih pohrlio da ga uspravim, osokolim i suze mu s lica obrišem. – Ne plači brate, uspokoji se! Gle, tu sam, i s križa ovog što bačen je na zemlju da se gazi, za te riječ nova progovara: »Sin moj bješe izgubljen, a sada nađen je.« I ti bi vrućim cjelovom ljubio čas križ, čas moje blijedo čelo.

Ali nebo tako nije htjelo. Žao mi je, jer da je i drukčije bilo, da sam lice svoje od tebe skrio i nikakvom gestom te ne podsjetio da možda brat tvoj je u smeđoj halji u koloni potjeran bio. Znam, i moj život svršio bi tada: metak u glavu, pa vatrena nagrada. Smiješnoga li čina: vatrom htjedoše vatru utrnuti, vatru

što rasplamsavalo je srce svakog malog brata, od starca do novaka.

Žao mi je da nebo nije tako htjelo, da plameno mi srce i tijelo napusti nevina duša i poleti gore, Tebi Bože, da ju odjeneš u novo odijelo, čisto od krvi, snježno bijelo. Tada nov bi kor zapjevao s anđelima pjesmu radosnu. Ti, Bože, jedini prijatelj si naš, mi dadasmo život za Te. A rekao si po svom Sinu da blažen je onaj tko život daje za prijatelja svoga!

Eto, dragi brate, mnogo je toga drukčije moglo biti. Samo da je nebo tako htjelo. Ali nije. Umjesto toga, ono me postavi za ovaj papir, pred ovaj prozor s kojeg pogled puca prema onom istom Brigu što sad je plav i zelen, a onomad crvenom bojom bješe obojen. Odlučilo je da me posjedne na sveto tlo, radije, u fantazijama o tom što moglo je biti, a što bilo nije.

Mogla je ono biti i moja krv što hladan kamen pojila je, premda znam da kamen nikad žedan nije. A ti, brate, možda ne bi nikad postao, ni ostao, čovjek srca tvrda, ni nemilosrdno strijeljao pastire stada razasuta, ni vatrom trnuo plamen ljubavi, plamen neugasivi.

Žao mi je što nebo drukčije nije htjelo. Žao mi je što pod vlast tame ti si pao. A ponajviše žao mi je što tebi nikad nije bilo žao. ✍

2. nagrada

Rekvijem za vrsnike

PIŠE: MATEA ZORIĆ

» Sve mi se krv u žilama ledila od bure čabuljske. A volio sam uvijek proliće podno svoga Briga. Zapravo, volio sam bosonog prič priko plićih dijelova Lištice, pa materi u kuću da raspametim i nju kad sam to već učinio sam sebi. Ne pitaj me koliko sam batina dobio. I novih cipela pokidao kroz nepotrebnu draču i smilje. Volio sam Božić. Od lita bi nekako imao šta iščekivati. A onda, kad to prođe, onda dođe opet ono dugo razdoblje tamnih noći u kojima nemaš radosti čekanja do Uskrsa. E, u tim noćima, ususret pakosnoj veljači toj, naj-sritniji bih bio da mi se krv ledila od bure. Ali nije...«

Stipe, dobri duh u kom vriju kameni geni, koji se pretaču u pitku vodu Hercegovu kad je u pitanju priča o njima. O onima što im dan počinje Zdravomarijom na usnama, koji trče na zvonjavu Angelusa i u svojim su prostorijama kao uvježbani vojnici u redu, na večernjem zovu Časoslova. Taj prgavi brko sa širokim osmijehom i vječno rastvorenih vjeđa na pojam nepravde, bio je moj pradjed. Odgojen šikarom poteškoća u životu. Dao bih sve da mogu zaviriti na postolje anđeosko pitajući svog zaštitnika Mihaela je li ga Šimun Petar pustio u dvore raja. To ću saznati kad mi duša

dobije krila i odleti od brata magarca, a dotad ću razmišljati o jedinim parafraziranim riječima kojih se moj otac sjeća iz njegovih usta, usta čovjeka molitve i poezije. Iako ne pišem ove riječi podno Briga i čabuljska me bura otpuhala na zapadne strane, sam ću sebi odgonetnuti njihov zemaljski zalazak sunca, takav da se zapadnjačko sunce posrami. I onaj vječni »Fiat«, u ponovnu rođenju, u daleko ljepšim odajama od samoga neba iznad ponosna Briga.

Biti Brotnjak, a ne biti ogrnut Gospinim plaštem? Nemoguće. To vam dođe k'o Shakespeareov redak u međugorskom izdanju. Činjeničan. Živ. Znala je Majka i tada. Za malog poletnog Mariofila, iz Sivrićevih kuća, umjetnika koji nije imao priliku do kraja iskazati svoj dar. Jedino od njegove umjetnosti što je ostalo jest umijeće življenja. I to joj je bilo dovoljno. Rano je postao mio u njezinim očima da njega, samostanskoga šaljivdžiju, kao vikara pošalje u Domovinu. Onaj koji je kopao mrtve i bodrio žive, mjesto svoga počinka ne pozna. Možda je mučnija istina što se stanje duše protivnika vidjelo u mjestu počinka koje se i te kako dobro pozna. U maceljskoj jami. Trojica naših. Kasnije, u krvavoj lipanjskoj noći Križnoga

puta, 17 bosanskih fratara i sjemeništaraca koji su, malo prije smrti, u miru čekali novo ljeto ne sluteći da će ga krvnik učiniti posljednjim. A krvnik nije shvaćao da su svetačke glave prožimale riječi najmlađega blaženika među Hrvatima: »Moja je osveta oprost.« Miroslav Bulešić vrsnički je blizak golubima fratarskim koji su tek trebali postati sjedinjeni s poslušnošću, razumni u siromaštvu i čisti, neokaljanah krsnih haljina. Istina, poprimili su na koncu crvenu boju svetoga Stjepana, ali ih ipak krv Jaganjčeva i krv za Jaganjca »čini bjeljim nego snijeg«. Među njima ima prvomučeniku posebno dragih. Jedan imenjak, s ognjišta Naletilićeva, čovjek prosječnih godina neprosječna života. Vječno je predan Gospodinu na ionako nestancima sitih pašnjaka kupreških.

Dok dolje, nešto južnije, na sjecištu posuških polja i skamenjena Briga, dvojica ispustiše »ruah« iznad zviježđa. Kočerskim orlovima, Andriji i Vali, krvno vezanima, krila je slomila žestina vlastite krvi, što je uništiše okaljane duše.

»Kad su Hrvati u pitanju, smrt ima najviše ukusa«, rekao bi Matoš.

Već sam sit ljudske ništavosti koja se kamuflira u božansku svemoć. I koja mi je ubila vrsnike...

Njih devet. Bar sam ih tako izbrojao. Dvadesetak godina. Samo par ljeta nakon neslanih pubertetskih šala, vršnjачkih zadirkivanja, svjesnim ili nesvjesnim pohodom na grijeh, nakon svega što roditelji i knjige pripisuju ovom razdoblju, ipak je moguće doseći svetost. A mislio sam da duši trebaju godine kako

bi se lišila toga grdnoga razdoblja nakon kojeg te udari pljuska stvarnosti, čistoće duše i tijela.

Sinoć sam zaplakao. Pobio sam stereotip u koji sam osobno bio uvjeren – muškarci ne plaču. Kolika je mogućnost da mladić plače za nekim mladićem koji je živio osam desetljeća prije

njega? Mogućnost zvana – fra Lujo Milićević. Slučajno sam ga otkrio, tako bih prvotno rekao. Privuklo me njegovo neobično ime. Vođa, kreativac. Ona liderska crta kakvu je poznao samo Ivan Pavao II. Evanđeoska poniznost i mladenačka ludost. Posebno me se dojmio. Nikad ne ću shvatiti točan razlog.

Imam osjećaj da mu unutrašnjost bijaše toliko razvijena, da ga vanjština, iako lijepa, nije doticala.

A čekalo je moga Luju i prijatelje sve ono što su sanjali u klupama gimnazije: zavjeti, radost nove braće, mladenački polet ljubavi za prvim ispovijedima, dostojanstvo Tijela i Krvi u vlastitim rukama, savjeti, narod koji će odškri nuti vrata srca svom novoposlanom župniku.

Zamišljam količinu molitve prostrte na tlo moje djedovine. Izlizana zrnca krunice i ostavštinu fra Anđela Nuića. Šaputanje u zoru i kruljenje u želucu. Neispavanost i posljednja odrješenja. Vidim u svakome od njih svetca Kolbea u zloglasnoj boli Auschwitzta. Široku paletu prljavih misli protivničke strane.

Debelu dozu hercegovačke izdržljivosti u šaptu Očenaša. Surovi stampedo ljudi u bezličnoj masi Križnoga puta. Osjetim očaj. I presušene suze. Stepinčevu sućut i podsmijeh neuka vojnika. Strjelovite molitve i bol u glavi, projekciju filma života u 10 minuta i skor, nenadanu smrt. Nije ni čudo zašto mi se posljednjih dana u glavi nameće misao Njegova drugoga dolaska. I vremena kad će pohoditi mene sama...

»Narod što je sjedio u tmuni svjetlost vidje veliku, onima što mrkli kraj smrtni obitavahu, svjetlost jarka osvanu.«

Fratri moji postadoše svjetlost, sami uronivši u smisao Uskrsnuća. Fratri moji, Franjina lica. Stigme im bijahu na 15 krvavih mjesta skupljenih pod zagrljajem Damjana na La Verni. Proslavili

su svoj Greccio, tek nešto prije smrti. Osigurali su da njihov Rivortorto i dalje teče u žilama kamena Hercegovca. Opravdali su svoja razmatranja Muke pod riječima »Ljubav nije ljubljena.« Gospodar im je dao više nego sluga...

Možda i sam krenem stopama svetih triju čvorova i smeđe kukuljice...

I moram priznati još nešto. Noćas sam sanjao fra Luju. U snu kao da mi je rekao: »Da bih probudio Isusa u drugima, morao sam i sam usnuti.«

Lujo moj, toliko je ljudi hodilo zemljom, a toliko je malo svetaca. Pomozi mi, prijatelju, s braćom svojom, da popravim prosjek. Kao i svi ljudi ovdje prkosnoga i dičnoga kamena. Ispod otvorena neba pobijene, ali vječno žive gimnazije. ✍

3. nagrada

1945.

PIŠE: MATEA KOŽUL

Upitaj briški hrast istinu
On je zna u to vjeruj
Ne sumnjaj, neg' je ozaruj
Brig je na se obukao crninu
Upao je u tamnu kaljužinu

Oruđe i oružje Brigom pljušti
Zla vatra vjeru ne uništi
Zabljesnuše ruho im svetačko
Ostaviše srce nam hercegovačko

Crno runo zli počese plesti
Naše Božja ruka mije
Jer ne će protiv zavjeta svetih
Bijelim stazama kročiše veličanstvenije
Postadoše zvjezdice povijesti svete

Takneš li pogledom ijedan kamen
Dok briška zvona otkucavaju podne
Sjeti se da su oni naš ponosni znamen
Sve dok Svjetlo žmiri
Oni su naši nebeski pastiri ✍

PREDSJEDNIŠTVO
BISKUPSKIH KONFERENCIJA
U ZAGREBU
Br. 61 /BK

Pretsjedniku Vlade federalne Hrvatske

ZAGREB*

Uvezi s govorima odgovornih državnika, kao što i pisanjem dnevne štampe mi stojimo neposredno pred radikalnom provedbom agrarne reforme. Na temelju usmene izjave Pretsjednika Savezne Vlade i Maršala Jugoslavije g. Josipa Broza-Tita, dane pretstavicima zagrebačkoga klera na dan 2. juna o.g. i meni osobno, da sva pitanja, koja se tiču odnosa Crkve i Države, sporazumno rješavamo, čast mi se je obratiti na visoki Naslov ovom pretstavkom.

1/. Nije ovo prvi puta, da se pokreće pitanje agrarne reforme. Kad je u staroj Jugoslaviji započela provedba agrarne reforme, katolički su biskupi dali o tome pitanju jasnu izjavu sa svoje konferencije, održane u Zagrebu od 27.–29.XI.1919., u kojoj kažu: »Katolički episkopat uviđa kako je opravdano da neimašni dio seljačkoga staleža dođe do primjerenog posjeda zemljišta i da je u tu svrhu potrebna agrarna reforma veleposjeda; zato je sa svoje strane spreman ishoditi privolu Svete Stolice, da uz pravičnu oštetu, od crkvenih velikih posjeda u tu svrhu nužno zemljište otstupi.«

Poznato je kako je provedena agrarna reforma u staroj Jugoslaviji. Opravdane su njezine kritike, jer je sa šumama

palo pod udar agrarne reforme jedan i pol milijuna hektara, a seljacima je podijeljeno tek oko jedna trećina toga zemljišta. Seljak je morao zemlju uglavnom platiti, a s druge strane, zahvaćen agrarnom krizom, nije mogao kupiti zemljište onaj kome je najviše trebalo.

Ovaj prigovor nije stvaran gledom na količinu zemlje koja je podijeljena seljacima s posjeda rimokatoličke Crkve. Baš na tim posjedima sva su obradiva zemljišta: oranice, livade i pašnjaci bili ne samo povučeni pod udar agrarne reforme, nego su faktično bila podijeljena među seljake, koji u najvećoj većini nisu isplatili odnosna zemljišta, mada su ih gotovo uz bezcijenu pridobili. Zemlja se ta naime nije dijelila po stvarnim potrebama seljaka, nego najčešće prema stranačkoj njihovoj pripadnosti. Dobar dio tih seljaka kasnije je tu istu zemlju drugima prodavao. Crkvenim službenicima ostavljeno je od njihovih obradivih zemljišta za uzdržavanje tek onaj u zakonu predviđeni minimum, u koji se ne bi kod provedbe nove agrarne reforme uopće smjelo dirati, ako ne bi država istodobno s oduzimanjem ovako preostalih crkvenih zemljišta odmah odredila novčana sredstva, iz kojih bi se odnosni crkveni subjekti mogli trajno

uzdržavati. Znade se naime, da su crkveni službenici naročito članovi Prvostolnog Kaptola zagrebačkog i prebendari prvostolne crkve zagrebačke kao i ostali prelati i crkveni nadarbenici za svoje uzdržavanje isključivo upućeni na svoja zemljišta, koja su im nakon provedbe agrarne reforme ostavljena na temelju činjenica, što oni za svoje uzdržavanje ne primaju ni od države niti od svoje crkvene institucije nikakove prinadležnosti u novcu.

2/. Nova agrarna reforma ima se, prema radio predavanju pretsjednika Zakonodavnog odbora g. M. Pijade¹¹ provesti po ovim načelima: »Naša narodna vlast ne će zaštićivati samo siromašno seljaštvo, već i srednjeg seljaka, koji sa svojom porodicom radi na svom posjedu, ali u izvjesnoj mjeri upotrebljava najamnu snagu. Ali, od jedne mjere na više, gdje može biti govora samo o obradbi tuđom radnom snagom, zemlja se može oduzeti u korist zemljišnog fonda, iz kojega će se dodjeljivati siromašnijim zemljoradnicima. Koliki će biti maksimum hektara, koje može zadržati vlasnik zemlje, ukoliko ispunjava osnovni uslov da je obrađuje snagom svojom i svoje porodice, zavisi od više uslova, koji su različiti prema mjestu, ali

* Tekst donosimo u izvorniku.

¹¹ Moša Pijade, tada je bio podpredsjednik predsjedništva Narodne skupštine FNRJ i predsjednik njenog zakonodavnog odbora. Zakon o agrarnoj reformi izglasan je 23. kolovoza 1945. a M. Pijade je u javnosti obrazložio koncepciju njenog provođenja koja se oslanjala na dva osnovna načela: da zemlja pripada onome tko je obrađuje i da dodijeljeno zemljište prelazi u privatno vlasništvo osobe kojoj se dodjeljuje. Crkvama i samostanskim institucijama oduzima se zemlja iznad 10 ha, a tek iznimno kod vjerskih objekata osobite povijesne vrijednosti, iznad 30 ha obradive zemlje i 30 ha šuma.

Kauza za proglašenje nekoga svetim (I.)

PIŠE: FRA ANTONIO PETRIC

Jahve reče Mojsiju: »Govori svoj zajednici Izraelaca i reci im: "Sveti budite! Jer sam svet ja, Jahve, Bog vaš!"« (Lev 19, 1-2) Ove riječi upućene Mojsiju nisu izgubile na svojoj važnosti sve do danas, dapače s Kristom su postale i te kako obvezne za sve nas jer je Krist došao ispuniti riječi Zakona, a ne dokinuti (usp. Mt 5,17). Stoga su svi krštenici dužni živjeti svetim načinom života, ništa manjim od onoga kako ga je živio Isus Krist, živa Riječ Božja. Naravno, to nam ne bi trebalo biti obveza, nego radostan način življenja, stoga svaki kršćanin treba primiti Krista kako bi postao dijete Božje (usp. Iv 1,13) da bismo mogli kao i Pavao uskliknuti: »Živim, ali ne više ja, nego

živi u meni Krist« (Gal 2,20). Između ovih krštenika Bog je izabrao neke da nam budu uzori i poticaji na tom putu Kristova nasljedovanja. Njih nazivamo svetcima i blaženicima, a Crkva kao budna čuvarica Božjega nauka pokušava između mnogih svetih koji su živjeli na ovoj zemlji pronaći one koje je Bog dao nama za uzore. Jer jedan od uvjeta da nekoga Crkva proglasi svetim je i taj da se očituje Božji glas, Božji znak, u obliku čuda po zagovoru kandidata za svetost. Mi ćemo ovdje pokušati objasniti koji su to kriteriji po kojima netko postaje blaženikom, zatim i svetcem unutar Katoličke Crkve. Taj oblik svetosti naziva se kanonizirana svetost jer je dovedena na čast oltara, točnije na

javno čašćenje i zagovor u pomoći za postizanje univerzalne ili opće svetosti na koju smo svi pozvani.

»Kanonizacija je čin kojim Vrhovni Svećenik konačno i svečano izjavljuje da je katolički kršćanin trenutno u vječnoj slavi, da nas posreduje kod Gospodina i da ga cijela Crkva mora javno štovati. To jest, predlaže takve svetce za nasljedovanje (življenje vjere), štovanje (kult) i, iznad svega, zazivanje (molitvu) Božjeg naroda činom javnog crkvenog štovanja.«¹ Ovako u svojoj skripti za studente Robert J. Sarno opisuje čin kanonizacije.

Da bi došlo do čina kanonizacije, treba proći dug i zahtjevan put, u kojem ne ovisi sve samo o ljudskoj, nego i o

¹ Robert J. SARNO, *Le cause dei santi; Appunti*, Rim, s. a., str. 10.

Božjoj volji, koji donosi konačan sud o tome je li neka osoba prikladna za nasljedovanje i čašćenje unatoč pozitivnim mišljenjima koja je donio ljud-

ski čimbenik u istražnim postupcima. Istražni postupci kojima se istražuje svetost neke osobe nazivaju se skupnim imenom *kauza* (lat. *Causa*). Kauza se

sastoji od triju glavnih faza: od preliminarne radnje kauze, od biskupijskih ili dijecezanskih postupaka kauze i na kraju od rimskih postupaka kauze.²

Glas o svetosti

Kako bi se mogla započeti kauza, potrebne su određene spontane radnje i reakcije među vjernim pukom Božjim. Prvo vjernici moraju spoznati da je neka osoba umrla na glasu svetosti te da je njezina svetost bila prepoznata još za života.

Postoji više vrsta glasova svetosti, a to su: *glas svetosti o krjeposnu načinu života*, zatim *glas mučeništva* i *glas o darovanu životu* te *glas znakova*. Ovaj glas o svetosti (ili mučeništvu) neke

osobe mora biti spontan, ne umjetno stvoren, trajan i raširen, kao i prisutan među vjericima.

Glas o svetosti »predstavlja poseban izraz *sensus fidei* neophodan kao poticaj za učiteljstvo Crkve. *Sensus fidelium*, sa svoje strane, ne predstavlja konačan autoritet, jer zahtjeva službu istine i apostolsko jamstvo učiteljstva. Iz tog razloga, proces beatifikacije može se shvatiti kao slušanje triju glasova: *vox populi*, tj. glas o svetosti, *vox Eccle-*

siae, tj. službu istine koju provodi učiteljstvo Crkve i *vox Dei*, božanski glas koji potvrđuje pouzdanost ljudskog *iter* pečatom čuda.«³

Glas znakova, točnije glas o određenim čudima i milostima koje su se dogodile po zagovoru dotične osobe treba isto tako ispitati kako bi se uvjerilo da su molitve stvarno uslišane po nečijem zagovoru. O glasu svetosti ovisi koja će se vrsta kauze voditi, jer imamo nekoliko putova kojima se može postići svetost.

Put mučeništva

Najstariji oblik postizanja svetosti bio je put mučeništva. *Mučenik*⁴ je onaj koji je dao svoj život za Krista i sve što je izravno i neizravno vezano uz njega. Mučenik je u stvari svjedok jer on svojim životom uvijek svjedoči za Krista. Prvotno značenje riječi jest *svjedok*, ali je zbog načina na koji je netko dao život za Krista, na žalost, ovaj izraz više povezan s načinom ubojstva nego s razlogom zbog kojeg je netko ubijen. Nisu svi koji su ubijeni na strašne načine mučenici jer najvažnija odrednica jednog mučeništva jest svjedočanstvo za Krista i uvijek je izraz ljubavi. Da bi se za nekoga vodio proces proglašenja mučenikom, potrebno je zadovoljiti sljedeće uvjete: materijalno mučeništvo i formalno mučeništvo.

Materijalno mučeništvo je fizički uzrok zbog kojeg je jedna osoba umrla. Smrt uvijek mora biti nasilna, bila to trenutačna smrt bila nakon nekog vremena smrt uzrokovana zadobivenim ranama i pretrpljenim patnjama i zlostavljanjima. Pod materijalno mučeništva spadaju i smrti uzrokovane dugogodišnjim boravkom u tamnici i dugogodišnjim boravkom u progonstvu.⁵

Formalno mučeništvo dijeli se na *formalno mučeništvo ex parte victimae* i *formalno mučeništvo ex parte persecutoris*. Prvi oblik formalnoga mučeništva gleda mučeništvo iz kuta žrtve, iz kuta onoga koji je proživio mučeništvo i uvijek je vezan uz drugi oblik formalnoga mučeništva. Mučeništvo mora biti prihvaćeno dragovoljno i to

iz vjere i iz ljubavi. Ne smije nikada biti izazvano⁶ i uvijek mora biti pretrpljeno. Ono je svjedočanstvo vjere i uvijek je dar od Boga da se očituje vjera u zajednici i pred mrziteljima vjere. U novije vrijeme, točnije u prošlom stoljeću, progonitelji Katoličke Crkve na sve su načine pokušavali izbjeći mučeništvo kod uhićenih katolika pa su ih često ubijali pod optužbama da su kriminalci, kršitelji zakona, pomagači okupatorima i slično.⁷ Mučeništvo *ex parte victimae* mora biti: *aktualno* (»izravno prisutno u trenutku smrti. Na primjer, molitveni stav dok se čeka smrt, oprost progonitelju, zazivanje Boga u trenutku ubojstva«) i *krjeposno* (»prihvaćanje dano unaprijed, nikada povučeno i koje krjeposno opstaje na neki način. Na

² Svaki faza sastoji se od više postupaka pa zato pišemo postupci, a ne postupak.

³ Waldery HILGEMAN – Emanuele SPEDICATO, *Prontuario delle cause dei santi; La fase Diocesana; Commenti e Formulari*, Rim, 2021., str. 41.

⁴ Prema Hilgemanu i Spedicatu mučenik »je zapravo onaj koji daje konačno svjedočanstvo vjere i ljubavi prema Bogu pred ljudima, a posebno pred njegovim progoniteljima, suobličujući se smrti i mucu Kristovoj kroz stvarno suobličjenje. Mučenik je, dakle, najviši izraz snage i ljubavi.« W. HILGEMAN – E. SPEDICATO, *Prontuario delle cause dei santi; La fase Diocesana; Commenti e Formulari*, str. 20.

⁵ Zdzislaw Jozef KIJAS, »Il martirio«, Vincenzo CRISCUOLO – Carmelo PELLEGRINO – Robert J. SARNO (ur.), *Le cause dei santi: Sussidio per lo Studium*, Rim, 2018., str. 81.

⁶ Katolička Crkva u više je navrata zabranjivala da se vode kauze za mučeništvo kod onih ljudi koji su namjerno išli u smrt te su izazivali svoje ubojice da ih ubiju. Izazivanje mučeništva nikada ne smije biti izravno nego neizravno, dakle ubojica se ne smije izravno provocirati, nego mora biti isprovociran zbog načina života, a to je uvijek očitovanje vjere i ljubavi.

⁷ Z. J. KIJAS, »Il martirio«, str. 82. – 84.

Naša izdanja

- ♦ Letak *Pobijeni hercegovački franjevci 1942. – 1945.*, 2009.: HR; IT; DE; EN; PL (0,3 KM)
- ♦ Jozo Tomašević – Koška, *Istina o ubijenoj gimnaziji*, Vicepostulatura – Naklada K. Krešimir, Humac – Zagreb, 2010. (20 KM)
- ♦ Straničnik *Pobijeni hercegovački franjevci 1942. – 1945.*, 2011. (0,3 KM)
- ♦ dr. sc. fra Častimir Majić, *U nebo zagledani*, Vicepostulatura – Alfa, Široki Brijeg – Zagreb, 2011. (25 KM)
- ♦ fra Jerko Karačić, *Uspomene iz doba mučeništva*, Vicepostulatura – Nova Stvarnost, Široki Brijeg – Zagreb, 2012. (20 KM)
- ♦ Janko Bubalo, *Apokaliptični dani*, Vicepostulatura i dr., Široki Brijeg, 2014. (20 KM)
- ♦ fra Ratimir Kordić, *Fratar – narodni neprijatelj*, Vicepostulatura – Naklada K. Krešimir, Široki Brijeg – Zagreb, 2014. (15 KM)
- ♦ fra Blago Karačić, *Ratne i poratne uspomene 1945. – 1952.*, Vicepostulatura – Matica hrvatska, Široki Brijeg – Vrgorac, 2014. (15 KM)
- ♦ fr. Janko Bubalo, O.F.M., *Apocalyptic days*, Vicepostulatura i dr., Široki Brijeg, 2017. (20 KM)
- ♦ fr. Jerko Karačić, O.F.M., *Recollections of martyrdom in a time of terror*, Vicepostulatura i dr., Široki Brijeg, 2022. (10 KM)
- ♦ Uspomena *Širokobriška ranjena crkva*, 2025. (30 KM)
- ♦ Uvezani brojevi *Stopama pobijenih 2023. – 2025.* (25 KM)

Preporučujemo

- ♦ don Anto Baković, *Hrvatski martirologij XX. stoljeća*, Martyrium Croatiae, Zagreb, 2007.
- ♦ fra Ante Marić, *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika, Mostar, 2007.
- ♦ fra Ante Marić (uredio), *Leo Petrović, prvi hercegovački franjevac doktor znanosti*, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2008.
- ♦ Gojko Zovko, *Druga strana medalje*, Kigen, Zagreb, 2008.
- ♦ Fran Živičnjak, *U vječni spomen*, Udruga Macelj 1945., Zagreb – Đurmanec, 2008.
- ♦ Skupina autora, *Macelj – gora zločina*, Udruga Macelj 1945., Zagreb – Đurmanec, 2009.
- ♦ Zdravko Luburić, *Miris pogorjela svjetla*, Esseg, Osijek, 2009.
- ♦ *Kosti smiraj traže*, Povjerenstvo za grobišta, Široki Brijeg, 2012.
- ♦ Nada Prkačin, *In odium fidei – Iz mržnje prema vjeri*, Laudato, Zagreb, 2015.
- ♦ Damir Borovčak, *Macelj 1945.*, Udruga Macelj 1945., Zagreb – Đurmanec, 2015.
- ♦ Nada Prkačin, *Macelj – Titovo stratište*, Udruga Macelj 1945., Zagreb, 2017.
- ♦ Hercegovačka franjevačka provincija, *Zbornik radova u povodu 100. obljetnice Franjevačke klasične gimnazije*, Mostar, 2019.
- ♦ fra Frano Dušaj, *Mučenici, evo Gospe*, Katolički duhovni centar, Sukruć, 2020.
- ♦ dr. sc. Hrvoje Mandić, *Hercegovačka franjevačka provincija u Drugom svjetskom ratu i poraću*, AGM, Zagreb, 2021.
- ♦ fra Milan Lončar, fra Slobodan Lončar, *Franjevac i mučenik. Tragovi prošlosti i plodovi milosti*, Franjevački muzej »U kući Oca mojega«, Posušje, 2022.
- ♦ dr. sc. Hrvoje Mandić, *The Herzegovinian Franciscan Province during and after the Second World War*, Despot infinitus, Zagreb, 2024.
- ♦ dr. fra Robert Jolić (priredio), *Krvlju opečaćeni za nebo*, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2025.

Darovatelji

Autokuća Matijević, Široki Brijeg	100,00 KM	don Ile i don Tadija Ivoš, Bistrica	200,00 KM	Grad Široki Brijeg	2.000,00 KM
fra Stanko Banožić, Široki Brijeg	391,00 KM	Marija Jelić, Široki Brijeg	200,00 KM	Draga Škrobo, Široki Brijeg	200,00 KM
Nediljko i Ljubica Bevanda, Essen	391,00 KM	Nikola i Željka Koncul, Neum	100,00 KM	Ljubica Tadić, Vionica	196,00 KM
Boro Šušnjar, Posušje	500,00 KM	Ljekarne Čolak, Široki Brijeg	200,00 KM	T&D Company, Vašarovići	400,00 KM
Šimun Brkić, Rasno	300,00 KM	Modra stijena, Široki Brijeg	200,00 KM	Uni Ves Plast, Čitluk	200,00 KM
Coming, Široki Brijeg	1.000,00 KM	Ankica Lončar, Široki Brijeg	50,00 KM	Ana-Marija Vučkov, Rijeka	100,00 KM
Delta Security, Čitluk	200,00 KM	Markeli, Široki Brijeg	150,00 KM	ZZ Široki Brijeg, Zagreb	1.956,00 KM
Elektro centar, Čitluk	150,00 KM	MCI, Široki Brijeg	1.000,00 KM	fra Mate Čilić, Augsburg	200,00 KM
Etiko, Čitluk	50,00 KM	Mondocup, Čitluk	300,00 KM	HKM Luzern	200,00 KM
Janja Gebhart, Široki Brijeg	196,00 KM	Parts, Široki Brijeg	200,00 KM	Paolo Olivieri, Fucecchio	375,00 KM
GO i ŽO HDZ BiH, Široki Brijeg	500,00 KM	Šima Skoko, Široki Brijeg	100,00 KM	fra Veselko Kvesić, Kitchener	1.150,00 KM
GP Toming, Drinovci	500,00 KM	Soldo metali, Široki Brijeg	350,00 KM	Jelena Puljić Perić, New York	800,00 KM
fra Željko Grubišić, Široki Brijeg	420,00 KM	Obitelj Sopta, Široki Brijeg	150,00 KM	Elisabeta Puljić Cusack, Chicago	800,00 KM
Hrvatska građanska inicijativa, Tivat	195,00 KM	Suton, Široki Brijeg	500,00 KM		
Interagent, Mostar	500,00 KM	Dario Šaravanja Šuce, Široki Brijeg	200,00 KM		

Slanje dobrovoljnih priloga (Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM – Vicepostulatura, s naznakom za što):

a) poštanskom uputnicom (BiH: Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg; HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid)

b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški; IB: 4227318660009; žiro-račun (BiH): 3381602276649744; devizni račun (inozemstvo): IBAN: BA393381604876650839, SWIFT: UNCRBA22

Najljepša hvala svima koji molitvom, radom i dobrovoljnim prilozima podupiru pripremu postupka mučeništva naše ubijene braće. Svakog 7. u mjesecu na Širokom Brijegu slavimo sv. misu za vas, a u zaglavlju portala pobijeni.info donosimo vaša imena ili naziv tvrtke i poveznicu s internetskim stranicama.

Neka vas blagoslovi dobri svemogućí Bog!